

HLUŠICE (okr. Hradec Králové)

Jednotlivá „ztrátová“ mince byla nalezena v roce 2020 na blíže nelokalizovaném poli bez dalších archeologických souvislostí.

ČECHY, Boleslav III. (999–1002, 1003)

mincovna *Praha*, AR denár

Av.: rovnoramenný kříž se sestavou znaků ○–▼–○–● v úhlech ramen; vnitřní obvodek hladký, + **DVTAVACINA**

Rv.: kaplice, pod lomenicí sestava písmen **OMO**, vnější obvodek hladký, **V+A[.]ZV+BV**

Lit.: Cach 189;¹ Šmerda 72.²

1. 0,86 g; 19 x 19 mm; 2 h; mince je mírně ohnuta (soukromá sbírka)

Pozn.: razidla lícní i rubní strany mince neodpovídají žádnému z dosud známých exemplářů denárů tohoto typu.

CHOŤOVICE (okr. Kolín) 2013

Jednotlivá „ztrátová“ mince byla nalezena v roce 2013 na levém břehu Cidliny mezi obcemi Choťovice (okr. Kolín) a Zbraň (k. ú. Žiželice, okr. Kolín), severně od hospodářského dvora Korce (širší okolí GPS – 50°8′33.436″N, 15°20′56.742″E), na ploše dosud archeologicky neprozkoumaného raně středověkého sídliště.

¹ CACH, František: *Nejstarší české mince I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I.*, Praha 1970 (dále v textu jen Cach).

² ŠMERDA, Jan: *Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století*, Brno 1996 (dále v textu jen Šmerda).

ČECHY, Boleslav III. (999–1002, 1003)

AR denár

Av.: rovnoramenný kříž s trojicí hřebů a třemi jednotlivými kuličkami v úhlech ramen; vnitřní i vnější obvodek hladký, **BOLCBLAVS DV +** (protisměrně)

Rv.: stylizované vyobrazení čelní strany relikviáře s křížkem; vnější obvodek hladký, **BOLCBLAVSDV** (protisměrně)

Lit.: Cach 200; Šmerda 79b.

Ex.: ČNS Praha, aukce 60, 14. 9. 2013, č. 656.

2. 0,89 g; 18,6 x 18,5 mm; 3,5 h; mírně vylomený okraj (soukromá sbírka)

Pozn.: razidla lícni i rubní strany mince odpovídají denárům z nálezu Chrášťany 1896.³

Razba denárů typu kříž / kaplice, ke kterému náleží obě popsané mince, je od konce 19. století řazena do období 1. vlády Boleslava III., tj. do let 999–1002.⁴ J. Smolík sice považoval některé varianty denárů tohoto typu nesoucí na lícních i rubních stranách jméno knížete Boleslava (Cach 194–195, Cach 200–201) za společné ražby Boleslava II. a jeho syna Boleslava III. z období let 994–999, složení mincovních nálezů však tuto představu vyvrátilo.

Pro přesnější stanovení časového úseku, ve kterém byly raženy denáry typu kříž / kaplice, je rozhodující, že nebyly zastoupeny v žádném z českých ani zahraničních hromadných nálezů ukrytých na samém sklonku 90. let 10. století. Z českých se jedná o nálezy: Ústí nad Labem 1855,⁵ Podlázky 2011⁶ a Chýšť 2015.⁷ Nejstarším nálezem se zastoupením denárů typu kříž / kaplice je tak pravděpodobně hromadný depot Kalisz X z centrálního Polska, odkrytý

³ SMOLÍK, Josef: *Nález denárů v Chrášťanech u Českého Brodu*, Praha 1897, s. 7, č. 1, tab. I/1.

⁴ FIALA, Eduard: *Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen*, Prag 1891; TÝŽ: *České denáry*, Praha 1895; SMOLÍK, Josef: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Praha 1899. Dvě varianty denárů typu kříž / kaplice popsal a vyobrazil na stránkách časopisu *Památky archeologické a místopisné* již V. Hanka. Denáry Cach 189 (HANKA, *Václav: Popsání i vyobrazení českých mincí*, *Památky archeologické a místopisné* 1, 1855, s. 329, č. 17, tab. III/17, „z berlínské královské sbírky“) a Cach 193 (HANKA, *V. Popsání*, s. 369, č. 16, IV/16, z nálezu Rostov 1840). Obě ražby připsal vládě Boleslava II.

⁵ LUKAS, Jiří: *Pokus o rekonstrukci nálezu denárů z konce 10. století z okolí Ústí nad Labem (z rukopisných poznámek E. Fialy)*, *Numismatické listy* 72, 2017, s. 26–28.

⁶ SMEJTEK, Lubor – LUTOVSKÝ, Michal – MILITKÝ, Jiří: *Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách*, Praha 2013, s. 261–262.

⁷ LUKAS, Jiří: *Hromadný nález denárů z konce 10. století z Chýště (okr. Pardubice)*, Praha – Pardubice 2019.

v letech 1991–1992 a následně částečně rozchvácený.⁸ V podrobném popisu jedné z jeho zachovaných částí⁹ jsou mezi českými ražbami uvedeny rovněž dva jednotlivé zlomky denárů Cach 190 a Cach 194–195.¹⁰ V případě jejich správného určení se jedná o nejmladší složku mincovní části depotu, ukrytého po roce 999.¹¹

Denáry Boleslava III. typu kříž / kaplice byly dosud zastoupeny v následujících zahraničních nálezových celcích (tab. 1):

1. KALISZ X 1991–1992 (*tpq* 999)

FMP I, s. 303–340, č. 97.

Cach 190; FMP I, s. 334, č. 3432.

Cach 194/195; FMP I, s. 334, č. 3433.

2. JAROCIN 1878 (*tpq* 1004)

FMP I, s. 277–285, č. 85.

Cach 187; FMP I, s. 283, č. 718, tab. XXXVII/85:718 (Jażdzewski,¹² č. 12, tab. IV/31).

Cach 188; FMP I, s. 283, č. 719, tab. XXXVII/85:719 (Jażdzewski, č. 13, tab. IV/32)

Cach 200; FMP I, s. 283, č. 721, tab. XXXVII/85:721 (Jażdzewski, č. 10, tab. III/29).

Cach 214; FMP I, s. 284, č. 725 (Jażdzewski, č. 17).

Pozn.: nejmladší složku nálezového celku tvoří české denáry knížete Jaromíra Cach 232, 248, 258.

3. MÓZGOWO I 1868, 2009, 2012 (*tpq* 1009/1010)

FMP V, s. 79–108, č. 27.

Cach 189, FMP V,¹³ s. 101, č. 1035; 170, tab. XXX/27:1035.

Cach 200, FMP V, s. 101, č. 1036, tab. XXX/27:1036.

⁸ SUCHODOLSKI, Stanisław: *Tadeusza Wolańskiego zwycięstwo z za grobu, czyli nowy typ denara Bolesława Chrobrego*, in: Głosek, M. (red.): *Archeologia i starożytnicy. Studia dedykowane prof. Andrzejowi Abramowiczowi w 70 rocznicę urodzin*, 1997, s. 267–268. Do muzejních sbírek v Kaliszi, Varšavě a Gdaňsku se dostala jen menší část nálezového celku. Podrobněji bylo popsáno 4385 (146 + 4239) mincí, z toho 269 (25 + 244) českých. V soupisu polských raně středověkých mincovních nálezů *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar I. Grosspolen*, eds. BOGUCKI, Mateusz – ILISCH, Peter – SUCHODOLSKI, Stanisław, Warszawa 2017 (dále jen FMP I), s. 303–340, je popis depotu rozdělen do čtyř částí (Kalisz-Rajsków A–D). Z jejich složení je zřejmé, že byl ukryt po roce 999.

⁹ FMP I, s. 313–338, č. 97C.

¹⁰ FMP I, s. 334, č. 3432, č. 3433.

¹¹ Jak uvádějí autoři popisu depotu ve FMP, jedná se o malé, obtížně identifikovatelné fragmenty (FMP I, s. 313, pozn. č. 107).

¹² JAŹDZEWSKI, Władysław: *Wykopisko jarocińskie a mianowicie monety Bolesławów Czeskich*, Poznań 1879 (dále v textu jen Jażdzewski).

¹³ *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar V. Ermland und Masuren. Funde aus Polen 2011–2013. Addenda et corrigenda*, eds. BOGUCKI, Mateusz – ILISCH, Peter – SUCHODOLSKI, Stanisław, Warszawa 2016 (dále jen FMP V).

Cach 212, FMP V, s. 101, č. 1042, tab. XXX/27:1042.

Cach 214, FMP V, s. 101, č. 1038.

Cach 214, FMP V, s. 101, č. 1039.

Cach 214, FMP V, s. 101, č. 1040.

Cach 214, FMP V, s. 101, č. 1041, tab. XXX/27:1041.

Pozn.: Nejmladší část české složky tvoří denáry knížete Jaromíra Cach 236, 242, 252, 264, 268.

4. MIASTKO [RUMMELSBURG] 1861 (*tpq* 1009)

FMP II,¹⁴ s. 360–367, č. 139.

Cach 201; FMP I, s. 365, č. 630, tab. LIX/139:630 (Dannenberg,¹⁵ č. 73).

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denáry knížete Jaromíra Cach 239, 258, 277.

5. PRZYBORÓW 1914 (*tpq* 1010)

FMP I, s. 605–611, č. 204.

Cach 186; FMP I, s. 610, č. 502.

Cach 186; FMP I, s. 610, č. 503.

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denáry knížete Jaromíra Cach 267, 273.

6. LISÓWEK 1894 (*tpq* 1014)

FMP I, s. 441–464, č. 134.

Cach 189; FMP I, s. 457, č. 4538 (Bahrfeldt,¹⁶ č. 81).

Cach 192; FMP I, s. 457, č. 4539, tab. LXVIII/134:4539 (Bahrfeldt, č. 82).

Cach 201; FMP I, s. 457, č. 4540 (Bahrfeldt, č. 83).

Cach 215; FMP I, s. 457, č. 4542 (Bahrfeldt, č. 80).

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří nejmladší denáry knížete Jaromíra Cach 273–275.

7. BIERZGLÓWO 1898 (*tpq* 1021/1025)

FMP II, s. 63–71, č. 10.

Cach 190–192; FMP II, s. 69, č. 478.

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denáry knížete Jaromíra Cach 230–232, 233–235, 263, 269, 280.

¹⁴ *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar II. Pommern*, eds. BOGUCKI, Mateusz – ILISCH, Peter – SUCHODOLSKI, Stanisław, Warszawa 2016 (dále jen FMP II).

¹⁵ DANNENBERG, Hermann: *Der Münzfund von Rummelsburg*, Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde 1, 1863, s. 13–43 (dále v textu jen Dannenberg).

¹⁶ BAHRFELDT, Emil: *Der Silberfund von Leissower Mühle*, Berlin 1896 (dále v textu jen Bahrfeldt).

8. ROSTOV (Rusko) ok. 1840 (tpq 1025)

Bauer,¹⁷ s. 173, č. 99; Potin,¹⁸ s. 172, č. 330.

Cach 193 (2 ex.)

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denáry knížete Jaromíra Cach 161, 162.

9. BROŃCZYN-ROMANÓW 1896 (tpq 1027)

FMP I, s. 65–68, č. 15.

Cach 187; FMP I, s. 68, č. 721.

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denár knížete Oldřicha Cach 283.

10. MASZENICE 1875–1880 (tpq 1027)

FMP I, s. 483–493, č. 146.

Cach 189; FMP I, s. 490, č. 662.

Pozn.: nejmladší část české složky tvoří denár knížete Oldřicha Cach 293.

11. POZNAŃ VII 1900 (tpq 1040/1065)

FMP I, s. 585–591, č. 187.

Cach 195; FMP I, s. 590, č. 741.

Pozn.: denár Boleslava III. Cach 195 je nejmladší mincí české složky nálezu.

12. DĚKTJANY (Bělorusko) 1957 (tpq 1050)

Potin, s. 180, č. 369.

Cach 201 (3 ex.).

V Čechách byly denáry typu kříž / kaplice zastoupeny pouze v jediném hromadném nálezu, odkrytém v roce 1897 v Chrášťanech (okr. Kolín), podrobně popsaném J. Smolíkem.¹⁹ Nálezový soubor ukrytý okolo roku 1020 obsahoval přibližně 330 mincí. Ve Smolíkem popsané části nálezu, čítající 269 exemplářů, bylo zastoupeno 47 denárů Boleslava III. (999–1002, 1003), z toho 45 denárů typu kříž / kaplice (tab. 1) a dva denáry typu kříž / kříž (Cach 203, Cach 206), 181 denárů knížete Jaromíra (1004–1012) a 41 denárů knížete Oldřicha (1012–1034) typu Cach 293. V nálezu nebyly zastoupeny denáry typu kříž / kříž z období vlády Vladivoje (1002–1003) a Boleslava Chrabrého (1003–1004).

¹⁷ BAUER, Nikolaj Pavlovič: *Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts*, Zeitschrift für Numismatik 39, 1929, s. 1–187 (dále v textu jen Bauer).

¹⁸ POTIN, V. M.: *Topografija nachodok zapadnoevropejskich monet X–XIII vv. na territorii drevnej Rusi*, Trudy gosudarstvennogo Ermitaža 9, 1967, s. 106–188 (dále v textu jen Potin).

¹⁹ SMOLÍK, J.: *Nález*; RADOMĚRSKÝ, Pavel: *České, moravské a slezské nálezy mincí období denárového (10.–12. století)*, in: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. 2*, red. Emanuela Nohejlová-Prátová, Praha 1956, s. 17, č. 1454.

Tab. 1: Zastoupení denárů typu kříž / kaplice v raně středověkých mincovních nálezech.²⁰

Nález	tpq	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	200	201	212	213	214	215
Kalisz X	999					1				1							
Jarocin	1004		1	1								1				1	
Mózgowo I	1009/ 1010				1							1		1		4	
Miasko	1009												1				
Przyborów	1010	2															
Lisówek	1014				1			1					1				1
Chrástany	1020	1	1	3	7		1			7	1	3	16		4	2	
Bierzgowo	1021/ 1025					1											
Rostov	1025								2								
Bronczyn	1027		1														
Maszenice	1027				1												
Poznań VII	1040/ 1065										1						
Děktjany	1050												3				

Popis a vyobrazení denáru typu kříž / kaplice Cach 189 s písmeny OMO pod lomenicí uveřejnil poprvé V. Hanka v polovině 19. století a do svých velkých soupisových děl je převzali E. Fiala a J. Smolík.²¹ Denárový nález z Chrástán z roku 1897 přinesl popisy dalších devíti exemplářů, z toho sedmi ve Smolíkově popisu nálezu a dvou v soupisovém díle E. Fialy.²² Denáry této varianty byly zastoupeny jednotlivě rovněž v polských nálezech Mózwowo I,²³ Lisówek²⁴ a Maszenice.²⁵

Všechny dosud popsané exempláře denárů Cach 189 nesou na stranách s kaplicí jasně čitelné jméno a titul panovníka ve tvaru: BOLCZLAVS DVX,²⁶ na stranách s křížem jméno mincmistra Mizlety a název Prahy ve tvaru MIZLETA PRAGA (obr. 1). Nálezový exemplář z Hlušic (okr. Kolín) se tak svý-

²⁰ Čísla v horní řádce tabulky udávají jednotlivé varianty denárů typu kříž / kaplice podle soupisu F. Čacha.

²¹ HANKA, V.: *Popsání*, s. 329, č. 17, tab. III/17; FIALA, E.: *České denáry*, č. 334, tab. IV/23; SMOLÍK, J.: *Denáry*, s. 110, č. 495, tab. VII/154.

²² SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 11–12, č. 13, 13a–d, tab. I/13; FIALA, E.: *České denáry*, s. 519–520, č. 2911–2912.

²³ FMP V, s. 101, č. 1035; s. 170, tab. XXX/27:1035.

²⁴ FMP I, s. 457, č. 4538.

²⁵ FMP I, s. 490, č. 662.

²⁶ Opisové legendy jsou vedeny protisměrně, písmeno X v titulu panovníka tvoří křížek nad lomenicí. Pouze na denáru uveřejněném V. Hankou v roce 1855 je opisová legenda posunuta a křížek nad lomenicí ji rozděluje (HANKA, V.: *Popsání*, s. 329, č. 17, tab. III/17).

mi zkomolenými opisovými legendami vymyká všem dosud známým exemplářům denárů typu kříž / kaplice Cach 189. Metrologicky jim však odpovídá, neboť průměrná hmotnost sedmi exemplářů této varianty z nálezů Chrástřany 1896 činí 88,6 g (0,70–1,18 g), a je tedy stejná jako hmotnost denáru z Hlušic.

●□1: Denár typu kříž / kaplice Cach 189

(Národní muzeum, inv. č. H5-2180; foto Abalon s.r.o.).

Denáry Cach 200 tvoří spolu s denáry Cach 201 ikonograficky uzavřenou skupinu typu kříž / kaplice. Klasická „karolínská“ kaplice se sestavou písmen pod lomenicemi je na rubních stranách mincí nahrazena stylizovaným vyobrazením čelní strany skříňového relikviáře s křížkem na sedlové střeše.²⁷ Obě varianty se od sebe liší pouze výzdobou křížů na lících stranách mincí (obr. 2). Ražební kolky dosud známých exemplářů denárů Cach 200 a Cach 201 nejsou provázány.²⁸

²⁷ Tvarově obdobné jsou relikviáře uložené v katedrálách P. Marie v Cáchách a sv. Petra v Kolíně nad Rýnem. Stejněho typu je rovněž relikviář sv. Maura, uložený dnes v hradní kapli v Bečově nad Teplou. Ikonograficky vybočující ražbu představuje rovněž denár Cach 189, na jehož lícní straně je namísoto kaplice vyobrazena *staurothéka*, tj. relikviář ve tvaru kříže, obsahující dřevo z Kristova kříže (k problematice podrobněji: LUKAS, Jiří: *Příspěvek k otázce byzantských vlivů na slavníkovské mincovnictví. Denáry ethelredského typu s dvouramenným křížem Cach 149–151*, Numismatické listy 61, 2006, s. 103–104).

²⁸ Zjištěný údaj vychází ze souboru 20 exemplářů denárů Cach 200 a 201, uložených ve sbírkách Národního muzea v Praze.

● □ 2: a) denár typu kříž / kaplice Cach 200

(Národní muzeum, inv. č. H5-5166; foto Abalon s.r.o.); SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7, č. 1;

b) denár typu kříž / kaplice Cach 200

(Národní muzeum, sine; foto Abalon s.r.o.); SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7, č. 1a;

c) denár typu kříž / kaplice Cach 201

(Národní muzeum, inv. č. H5-6552; foto Abalon s.r.o.); SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7–8, av. č. 4, rv. č. 3.

Varianta denáru Cach 201, zastoupená v nálezu Miastko [Rummelsburg], byla poprvé popsána a vyobrazena H. Dannenbergem,²⁹ varianta Cach 200, z nálezu Jarociń, byla poprvé popsána a vyobrazena W. Jażdzewskim.³⁰ Denáry obou variant byly jednotlivě zastoupeny rovněž v polských nálezech Moz-

²⁹ DANNENBERG, H.: *Der Münzfund*, č. 73, tab. II/73; FMP I, s. 365, č. 630, tab. LIX/139:630.

³⁰ JAŹDZEWSKI, W.: *Wykopalisko*, s. 37, č. 10, tab. III/29; FMP I, 283, č. 721, tab. XXXVII/85:721.

gówo I (Cach 200),³¹ Lisówek (Cach 201)³² a v běloruském nálezu Děktjany (Cach 201, 3 exempláře).³³

Největší počet denárů Cach 200 a Cach 201 byl zastoupen v nálezu Chrášťany 1897. Vedle 16 exemplářů denárů Cach 201³⁴ byly v nálezu zastoupeny rovněž tři exempláře denárů Cach 200, lišící se v opisových legendách drobnými odchylkami.³⁵ Na obou stranách všech dosud známých exemplářů je protisměrně vyražené jméno a titul panovníka, nejčastěji ve tvaru: BOLCBLAVS DV +.³⁶ Denár nalezený jednotlivě v roce 2013 v okolí Choťovic odpovídá razidly lící i rubní strany denáru z chrášťanského nálezů.³⁷ Rovněž jeho hmotnost, 0,89 g, je shodná s průměrnou hmotností 0,89 g (0,77–0,98 g) denárů Cach 200 z nálezů v Chrášťanech.

³¹ FMP V, s. 101, č. 1036, tab. XXX/27:1036.

³² FMP I, s. 457, č. 4540.

³³ POTIN, V. M.: *Topografija*, s. 180, č. 369.

³⁴ SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7–8, č. 2–4, tab. I/2–4.

³⁵ SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7, č. 1, 1a, tab. I/1.

³⁶ Na straně s kaplicí je písmeno X v titulu panovníka tvořeno křížkem nad lomenicí.

³⁷ SMOLÍK, J.: *Nález*, s. 7, č. 1, tab. I/1.